

LATİN OZANLARINDAN ÇEVİRİLER

Oktay Rifat Şair ve dilci Samih Rifat'la Münevver Hanım'ın oğlu. 10 Haziran 1914'te, babasının vali olarak bulunduğu Trabzon'da doğdu. İlkokulu Ankara'da okudu. Ankara Erkek Lisesi'ni (1934) ve AÜ Hukuk Fakültesi'ni bitirdi (1937). Hukuk doktorası yapmak üzere Maliye Bakanlığı tarafından Paris'e gönderildi; ancak II. Dünya Savaşı'nın patlaması üzerine 1940 yılında doktorasını tamamlayamadan yurda döndü. Askerlik hizmetini yaptıktan sonra bir süre Maliye Bakanlığı'nda ve Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde çalıştı; bir süre de Ankara ve İstanbul'da serbest avukatlık yaptı. İlk eşi Türkân Hanım'ın ölümünden sonra 1945 yılında, Fransızca öğretmeni ve çevirmen Sabiha Omay'la evlendi. Bu evlilikten bir oğlu oldu. 1961 yılında İstanbul'da Devlet Demiryolları I. İşletme Hukuk Müşavirliği bürosunda avukat olarak çalışmaya başladı ve 1973'te bu görevinden emekliye ayrıldı. Yaşamının geri kalanını İstanbul'da ve –yaz aylarında– Ayvalık, Altınova'da geçirdi. 18 Nisan 1988'de İstanbul'da öldü.

Lise yıllarında tanıştığı Orhan Veli Kanık ve Melih Cevdet Anday'la birlikte çıkardıkları *Garip* (1941) adlı kitapla yeni Türk şiirinin kurucuları arasında yer alan Oktay Rifat, 1956 yılında yayımladığı *Perçemli Sokak* adlı kitapla, aynı dönemde ortaya çıkan İkinci Yeni akımına koşut bir çizgi içine girdi; kimi eleştirmenler tarafından da bu akımı başlatan ozanlardan biri sayıldı. Başlangıçta, dönemine göre yeni bir hava içinde güçlü aşk şiirleri, halk deyim ve söyleyişlerinden yararlanan başarılı taşlamalar yazan Oktay Rifat, *Perçemli Sokak*'tan sonra her kitabında yeni bir ses ve biçim arayışıyla okurun karşısına çıktı ve ölümünden kısa süre önce yayımladığı *Koca Bir Yaz*'a dek her kitabıyla yazın çevrelerinde geniş yankılar uyandıran bir ozan oldu. Şiirlerinin yanısıra yazdığı çok sayıda tiyatro oyunu ve ileri yaşlarında kaleme aldığı üç roman da benzer bir ilgiyle karşılandı.

Yapıtları:

Şiir: *Garip* (Orhan Veli ve Melih Cevdet'le birlikte) 1941; *Güzelleme*, 1945; *Yaşayıp Ölmek*, *Aşk ve Avarlık Üstüne Şiirler*, 1946; *Aşağı Yukarı*, 1952; *Karga ile Tilki*, 1954; *Perçemli Sokak*, 1956; *Âşık Merdiveni*, 1958; *Latin Ozanlarından Çeviriler*, 1963; *Yunan Antologyası*, 1964 (bu son iki kitap Oktay Rifat'ın vasiyeti doğrultusunda ölümünden sonra toplu şiirleri arasına alınmıştır); *Elleri Var Özgürlüğün*, 1966; *Şiirler*, 1969; *Yeni Şiirler*, 1973; *Çobanlı Şiirler*, 1976; *Bir Cıgara İçimi*, 1979; *Elifli*, 1980; *Denize Doğru Konuşma*, 1982; *Dilsiz ve Çıplak*, 1984; *Koca Bir Yaz*, 1987.

Roman: *Bir Kadının Penceresinden*, 1976; *Danaburnu*, 1981; *Bay Lear*, 1982.

Ozanın kaleme aldığı çok sayıda oyundan kendi yaptığı bir seçme (*Birtakım İnsanlar, Kadınlar Arasında, Atlar ve Filler, Çil Horoz, Yağmur Sıkıntısı*) 1988'de *Toplu Oyunlar* başlığı altında; ölümünden sonra bir araya getirilen yazı ve denemeleri de 1992 yılında *Şiir Konuşması* başlığı altında kitaplaştırılmıştır. Bunların yanısıra Oktay Rifat genç yaşlarından başlayarak, özellikle Fransız yazımından birçok yapıtı –bir bölümünü eşi Sabiha Rifat'la birlikte– dilimize kazandırmış, dönem dönem dergilerde yayımladığı çeviri şiirler de ölümünden sonra oğlu Samih Rifat'ın hazırladığı *Gece Yazı* (1994) adlı kitapta bir araya getirilmiştir. Ozanın kitaplarına almadığı şiirler ise *Bu Dünya Herkese Güzel (Dışarıda Kalan Şiirler)* başlığı altında Mehmet Can Doğan tarafından derlenmiş ve *Bütün Şiirleri* ciltlerine hiçbir zaman eklenmemesi koşuluyla ayrı basımı (2016) yapılmıştır.

*Oktay Rifat'ın
YKY'deki kitapları:*

- Bütün Şiirleri I-II (2007)
Bir Kadının Penceresinden (2007)
Danaburnu (2008)
Bay Lear (2008)
Yağmur Sıkıntısı - Toplu Oyunlar (2009)
Şiir Konuşması (2009)
Bayraklarımı Çektim - Kendi Sesinden Şiirler (2014)
Bu Dünya Herkese Güzel (Dışarıda Kalan Şiirler) (2016)
Elleri Var Özgürlüğün (Özel Baskı, 2016)
Yunan Antologyası (2018)
Latin Ozanlarından Çeviriler (2018)

- Doğın Kardeş**
Bir Aşka Vuran Güneş - Seçme Şiirler (2008)

OKTAY RİFAT

Latin Ozanlarından Çeviriler

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5134
Şiir - 371

Latin Ozanlarından Çeviriler / Oktay Rifat

Kitap editörü: **Fahri Güllüoğlu**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Akgül Yıldız**

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye-İstanbul
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345

1. baskı: Çan Yayınları, 1963
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Haziran 2018
ISBN 978-975-08-4260-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2015
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

LATİN OZANLARINDAN ÇEVİRİLER

9 • Latin Ozanlarından Çeviriler Üstüne

Katullus

- 15 • Geceden Önce
- 16 • Ayaklanma
- 17 • Karşılıklı
- 18 • Lesbia'nın Dönüşü
- 19 • İpotek
- 20 • Tersine Dünya

Vergilius

- 23 • Eneas Destanı

Horatius

- 33 • Mersin
- 34 • Diana'ya Adak
- 35 • Ortası
- 36 • Ozanların Desteği
Mekenas'a
- 38 • Kuinktius Hirpinus'a
- 40 • Alinyazısı

Martialis

- 43 • Şiir Kitapları
- 43 • Bizim Akerra
- 44 • Bilmekle Bilmemek
- 44 • Fabulla
- 45 • Susmuş Bir Ozana
- 45 • Satıp Savma
- 46 • Astarı Yüzünden
- 46 • Kaplıcada
- 47 • Luperkus
- 48 • İki Adam
- 49 • Dostluk
- 50 • Göze Girmek İçin
- 50 • Bir Kehribar Parçasındaki Arı İçin
- 51 • Erotion Adlı Köle Kıza Ağıt
- 52 • Augustus'a Dikilen Anıt-Kabir'e Karşı
- 53 • Ne Çıkarıdı
- 54 • Bir Zamanlar
- 55 • Yoksul
- 55 • Yine de

Latin Ozanlarından Çeviriler

Yayın Notu: Bu kitap, Oktay Rifat'ın *Bütün Şiirleri I* kitabının içinde yer almaktadır.

Latin Ozanlarından Çeviriler Üstüne

Fransa'da, öteki batı memleketlerinde de böyle olsa gerek, Yunan ve Latin şiirlerini çevirileriyle birlikte yan yana basıyorlar. Bir yanda anlamı, bir yanda biçimi buluyorsunuz. O dilleri bilmeseniz de, anlamı biçimin içine oturtmak, bütüne varmak zor olmuyor. Kulaklıkla işitmek, gözlükle görmek gibi bir şey ama, ne de olsa, yalnız çeviriye kalmaktan iyi. Latince bilmediğim için, "Les Belles Lettres" yayınevinin bu çeşit kitaplarından çevirdim bu şiirleri. Yalnız Fransızcalarıyla yetinmedim, anlamı, şiirlerin asıllarından izlemeye çalıştım. Elimden geldiğince, ozanın kullandığı kelimelere de, biçime de bağlı kaldım. Latin ozanlarına vergi, aşırılığa kaçmayan o dengeli, ölçülü deyişe özendim. Onları kendime değil, kendimi onlara benzetmeyi amaç edindim.

Latinler bizim eski aruza benzer bir tartı (vezin) kullanıyorlar. Ben parmak hesabına vurdum çevirilerimi.

Özel adların yazılışı ayrı bir konu. Özel adlardan geçilmiyor Latin şiirinde. Her şiirde en azından bir özel ad. Bunca kent, bunca tanrı adı da cabası. Önce kendi yazılışlarıyla bırakayım, dedim bunları. Sonra caydım. Okuyucu *i* seslisini, kimi zaman *j* ya da *y* sessizi gibi okuyacağını ne bilir? Üstelik *q*, *x* gibi alfabemizde olmayan harfler de var. Uzatmayalım okuduğum gibi yazdım özel adları. Sözceliği, *c*, *q*, *ch* sessizlerini yalnız *k* ile, sessiz *i*'yi *y* ile, *ae* seslisini *e* ile vb. karşıladım. Özel adların ses ve hece olarak çevirilerin içine oturabilmesi için bundan başka türlü de davranamazdım, sanıyorum. Tanrılarla kahramanların adlarını da Latincelerine göre aktardım. Zeus değil, Yuppiter, Hera değil Yuno, Achilleus değil Akilles dedim.

Kitabımızda dört ozan var. Bunlardan üçü, Katullus, Vergilius, Horatius Latin şiirinin sultanlarıdır. Martialis de öyle. Ama yine de onlardan başka bir adam. Daha üstün değil. Belki onlardan aşağı. Ama daha tatlı, daha cana yakın. İsa'dan sonra I. yüzyılda gelişen gerçekçi akımın en büyük ustası. Yalnız *epigramma*'lar yazıyor. Çoğu zaman pek kısa içgözetmeler bunlar.

Bu çeviriler Latin şiirini tanıtmak amacını gütmmez. Ben bilgin değilim, ozanım. Gönlümün çektiği şiirleri çevirdim Türkçeye. Latin şiirini tanıtmak için hem bu ozanların başka şiirlerini çevirmek, hem de hiç olmazsa Lukullus, Yuvenalis, Persius, Tibullus gibi ozanlardan da örnekler vermek gerekirdi. Ama şiir çevirmek, şiir yazmakla bir. Yoğurdun mayası kimi zaman tutuyor, kimi zaman tutmuyor. Beğeniyorsunuz, seviyorsunuz, çeviriyorsunuz, çeviriniz bir türlü şiir olmuyor. Katullus'dan ve Horatius'dan yaptığım birkaç çeviri bu yüzden yırtmak zorunda kaldım.

Bu ozanların en eskisi Katullus'tur. İsa'dan önce 87 yılında doğmuş, İsa'dan önce 47 yılından sonra ölmüş. Hayatıyla ilgili uzun boylu bilgi yok. Daha çok kendi şiirlerinden çıkarıyorlar hayatını. Vergilius, İsa'dan önce 70-19 yılları arasında, Horatius İsa'dan önce 64-8 yılları arasında yaşamış. Martialis ise İsa'dan sonra 43 yılında doğmuş, 104 yılında ölmüş.

Çevirilerin altına çıkmalar yaparak, notlar düşerek okuyucuya bilgi vermek gerekli miydi? Ben gereksiz buldum. Üstelik dizele-
rimin arasına, dizelere yabancı yıldızlar, sayılar katmak elimden gelmedi. Bir şiir sevicecekse, içinde geçen özel adın nenin nesi olduğu bilinmeden de sevicebilir. Şiir kitabımı bir tarih kitabı kı-
lığına bürümek istemedim. Okuyucu, *Eneas* destanıyla ilgili, şu birkaç satırı da okursa, bence çevirilerde anlaşılmayan yer kalmaz: 1800-1900 dizelik büyük bir yapıttır bu destan. Troya savaşında, Troya yenilgiye uğrayınca, Eneas, tanrılarını ve arkadaşlarını yanına alır, yeni bir yurt aramaya çıkar. Yuppiter'in karısı ve kardeşi Yuno tanrıça dikilir karşısına. Yuno, Troyalıların, bu arada Eneas'ın can düşmanıdır. Buna karşılık Eneas'ı koruyan tanrılar da var. Yuppiter'le Venüs koruyucuların başında geliyor. Kader tanrıçaları Parkalar da, Roma'nın kaderini alınlara çoktan yazmışlardır. Yuno tanrıçanın Troyalılara, bu arada Eneas'a düşmanlığı şundan: Yuno, Venus, Minerva tanrıçalar arasında düzenlenen güzellik yarışında, Troyalı Paris, Yuno dururken Venus'u güzel seçmiş. Yuno da içermiş buna. Bir de Ganimeses hikâyesi var. Ganimeses, Troyalı bir çocuk. Yuppiter bu çocuğu görür, beğenir. O zamana kadar tanrılar sofrasında kadeh dolduran Yuno tanrıçadan olma kızının yerine bu çocuğu geçirir. Yuno bu iki olaydan içlendiği için, o gün bugün Troyalılara düşman.

Destanın başından başlayarak 156 dize çevirdim. Vergilius, söylendiğine göre, önce düzyazı ile yazmış bu destanı, sonradan tartıya vurmuş. Yalnız bu destanda değil, bütün Latin şiirlerinin temelinde düzyazı kuralları yatıyor. Hani, şiir düzyazıya çevrilmez diye bir söz vardır, bu söz Latin şiirlerine uygulanamaz. Bir Latin ozanına, şiiri tanımla deseniz, “Tartıya vurulmuş düzyazıdır.” diye cevap verebilir. Bunu bir eksiklik ya da kusur olduğu için değil, belki de bir üstünlük olduğu için belirtiyorum. Düzyazının, tartıya vurulur vurulmaz, bir nitelik değişimine uğrayarak şiir oluvermesi şaşırtıcıdır. Gizlisi saklısı olmayan, gözümüzün önünde geçen bir büyü bu.

Bir nokta daha: Rönesans ve Rönesans sonrası klasik çağ hayranları Yunan ve Latin sanatını duygusal, düşünsel ve biçimsel sınırlarına doğru genişletmişler. Bunu olağan karşılamak gerekir. Ama giderek, Yunan ve Latin sanatına dayandığı söylenen, bu sanata taban tabana aykırı, kuralcı, cansız, gelişme gücünü yitirmiş, tatsız tuzsuz bir sanat anlayışı çıkmış ortaya. Batının yeni sanatçıları ayaklandıran da işte bu tutum. Yoksa Latin ve Yunan sanatı, bir çekirdek gibi, batılı sanat yemişinin tam ortasında duruyor, her davranış ona göre, ya da ona karşı bir değer kazanıyor.

Ben de Latinler gibi, ses uyumlarıyla yetinerek, çevirilerimde uyak düşürmekten kaçındım. Gelgelelim, Horatius’un, “Beni uyaklı çevir!” der gibi bir hali var. Uyaksız bir şiir, çevrilirken nasıl olur da uyak ister? Batılı Rönesans ozanlarının bize aşıladıkları anlayışın parmağı var bu işte. Ronsard’ı okumamış olsaydım daha rahat çevirirdim Horatius’u, diye düşünüyorum.

Katullus

GECEDEN ÖNCE

Yaşayalım Lesbia'm, sevişelim,
Metelik vermeden homurtusuna,
Kıskanç ve suratsız ihtiyarların.
Batan gün her sabah yeniden doğar;
Ama bu bizdeki süreksiz ışık
Bir kere söndü mü ötesi gece;
Hiç bitmeyen bir gece, tek ve sonsuz,
Bin kere öp beni, öp, yüz kere öp;
Bin kere, sonra yüz kere yeniden.
Bin kere, yüz kere, öp, durmadan öp,
Şaşır sayısını, şaşır Lesbia'm,
Şaşır ki sevdamıza göz değmesin.

(Carmina – 5)

AYAKLANMA

İşte baharla birlikte ılık günler.
İlgıt ılgıt esince Zefirus, geçti
Gün dönümünün öfkesi gökyüzünde.
Frigya'nın zümrüt gibi ovalarından,
Bereketli tarlalarından İznik'in,
Gitmek zamanı gelip çattı Katullus.
Kaçalım Asya'nın namlı kentlerine!
Ayaklar bu yeni sevinçle daha dinç,
Yürek, yollara düşmek için sabırsız.
Yoldaşlar, güzel dostlarım hoşça kalın!
Birlikte çıktık bu uzun yolculuğa,
Artık, evlere ayrı ayrı döneriz.

(Carmina – 46)